

УДК: 334.716:621:334.724.4(477)

Андрій ЛИНЕНКО; Луїза ГРИГОРОВИЧ

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ КОНСОРЦІУМІВ У МАШИНОБУДІВНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Запорізький національний університет, Запоріжжя, Україна

Резюме. Присвячено визначенню сучасних тенденцій розвитку консорціумних об'єднань в Україні. Досліджено процеси об'єднання підприємств України в консорціуми з позицій оцінювання перспектив інноваційного розвитку національної економіки та активізації діяльності галузі машинобудування. Проаналізовано динаміку створення консорціумів в Україні. Висвітлено основні переваги та перспективи для машинобудівних підприємств за рахунок формування консорціумів. Наведено приклади функціонування консорціумів за участі машинобудівних підприємств. Визначено перспективи участі вітчизняних суб'єктів господарювання в міжнародних об'єднаннях. У результаті дослідження виявлено несприятливі для інноваційного розвитку тенденції при створенні консорціумів. Зауважено, що обмеженість інформації із загальнодоступних джерел щодо результатів діяльності консорціумів ускладнює аналіз ефективності їх функціонування.

Ключові слова: банківський консорціум, ефективність, інтеграція, консорціум, консорціумне кредитування, машинобудування, об'єднання підприємств.

Andriy LYNENKO; Luiza GRYGOROVYCH

TENDENCY OF CONSORTIUM FORMATION IN UKRAINE ENGINEERING INDUSTRY

Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya, Ukraine

Summary. This article is devoted to determination trends of the consortium organizations in Ukraine. The concept of consortium and its characteristics according to the laws of Ukraine is presented. The dynamics of the consortiums creation in Ukraine is analyzed. Slow growth in the number of consortiums in recently years is found. The basic advantages and possibilities for engineering companies by forming consortiums are shown. The examples of functioning for engineering companies involving consortiums are presented. It is given the prospect of local companies' participation in international associations. Agreement between Ukraine and the EU about Ukraine's participation in EU Framework Programme for Research and Innovation «Horizont 2020» and the main requirements for consortiums are characterized. A number of problems at the macroeconomic level, the decision of which may accelerate the development of consortiums association in Ukraine are analyzed. It is presented the expediency of cooperation between engineering companies' consortiums and banks consortiums and benefits from their interaction. As a result of this research, it has been found unfavorable trends for innovation development the creation of consortium in Ukraine. The authors suggest introducing and adopting a law on the activities of consortiums in order to increase state control. It is noted that limited information from public sources about the results of consortiums activity make difficulty with analysis of efficiency of their functioning.

Key words: banks consortium, efficiency, integration, consortium, consortium lending, engineering, association of enterprises.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової економіки чітко окреслив тенденції до інтеграції, поширення процесів злиття та поглинання. Для підвищення ефективності своєї роботи підприємства мають об'єднуватися. Практика розвинених країн засвідчує, що у сфері машинобудування задля реалізації масштабних проектів та виконання стратегічних завдань суб'єкти господарювання формують консорціуми. Незважаючи на те, що ця форма об'єднання дає низку переваг, в Україні вона не надто розповсюджена. Це зумовлює необхідність дослідження сучасних тенденцій формування консорціумів у машинобудівній галузі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, присвячені проблемам функціонування та розвитку інтегрованих структур консорціумного типу, були проведені такими вченими, як М. Бережна, Л. Головкова, А. Горбунов, О. Горняк, Г. Григор'єв, О. Крамаренко, Ю. Юхновська та іншими дослідниками.

Проаналізувавши напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених, слід зазначити, що ними було проведено ґрунтовну роботу з вивчення переваг і недоліків об'єднання підприємств у консорціуми для ефективної реалізації великих проектів за рахунок мультиплікації зусиль учасників таких інтегрованих формувань. Однак сучасні тенденції розвитку консорціумів у промисловому секторі економіки України, особливо в машинобудуванні, вивчені недостатньо, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета статті. Визначити сучасні тенденції розвитку консорціумів за участі машинобудівних підприємств, а також виявити переваги та недоліки створення консорціумних об'єднань в Україні.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце серед інтегрованих корпоративних структур в Україні належить консорціуму. Відповідно до статті 120 Господарського кодексу України консорціум – це тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). Консорціум використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел у порядку, визначеному його статутом. У разі досягнення мети його створення консорціум припиняє свою діяльність [1].

Створення консорціумів має такі переваги:

- об'єднання авторитету учасників консорціуму, що дає можливість подолати кваліфікаційний бар'єр;
- підвищення якості та обґрунтованості конкурсної заявки, що подається (проектна документація, метод і програма робіт, терміни їх виконання, обсяги та вартість тощо);
- консолідація заставних ресурсів учасників консорціуму при отриманні банківської гарантії підяду, підвищення відповідальності підрядних організацій;
- можливість залучення дешевих кредитних ресурсів за рахунок включення в консорціум фінансових структур;
- можливість укладення вигідних цінових угод за рахунок включення в консорціум постачальників матеріальних ресурсів;
- розподіл між учасниками консорціуму економічних ризиків за проектом (спільне страхування об'єкта, спільна відповідальність за інтегральні дефекти);
- підвищення ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів унаслідок економічної інтеграції, зниження собівартості робіт.

Особливістю консорціуму є те, що ця форма інтеграції має практично всі переваги компанії з юридичною відповідальністю, не зважаючи на юридичну та господарську самостійність учасників консорціуму.

В Україні спостерігається тенденція до збільшення кількості об'єднань підприємств, у тому числі й консорціумів. У табл. 1 відображена динаміка кількості консорціумів за 2011 – 2016 рр. [2].

Проаналізувавши дані табл. 1, можна дійти висновку, що за останні шість років кількість консорціумів в Україні зросла на 9,68%, що у кількісному вимірі становить лише 6 організацій. Українські консорціуми перебувають на стадії свого формування.

Таблиця 1

Аналіз динаміки консорціумів в Україні за 2011 – 2016 рр.

Table 1

The analysis of the Ukrainian consortiums in 2011 – 2016 years

Показники	На початок року						На 1 серпня 2016 р.
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	
Кількість	62	64	65	66	64	66	68
Темп зростання до базового (2011) року, %	100,00	103,23	104,84	106,45	103,23	106,45	109,68
Темп зростання до попереднього року, %	–	103,23	101,56	101,54	96,97	103,13	103,03

На сьогодні багатогалузевий машинобудівний комплекс є досить потужним сектором промисловості України, в якому також функціонують консорціуми. Оскільки ефективність функціонування машинобудівних підприємств значною мірою залежить від величини ресурсного потенціалу, рівня інтеграції та корпоративного управління на підприємствах [3], то консорціум є пріоритетною формою об'єднань для них. Адже головними перевагами консорціуму є мобілізація розрізнених інвестиційних ресурсів, їх акумуляція й трансформація у продуктивний капітал, а також солідарна майнова відповідальність.

Серед прикладів доволі успішного функціонування консорціумів у галузі машинобудування можна назвати, зокрема, консорціум «Укріндустрія», членами якого є компанія «Азовімпекс», державні інститути «Гіпрококс», «Укргіпромет», «Донгіпрошахт», державний науково-технічний центр «Енергосталь», державне підприємство «Коксохімстанція», ТОВ «Екометан» та фірма «Isotrex».

Головною метою діяльності консорціуму є мобілізація виробничих і трудових ресурсів українського машинобудівного і шахтобудівельних комплексів, проектних і наукових організацій для реалізації на зовнішніх ринках спільних проектів з будівництва нових і реконструкції діючих об'єктів «під ключ» [4].

Зростання ефективності виробництва при створенні консорціуму забезпечується за рахунок раціонального використання всіх видів ресурсів, комплексної переробки сировини й матеріалів, скорочення витрат на реалізацію наукових розробок, організацію маркетингових програм і сервісного обслуговування продукції. Про ефективність та успішність діяльності консорціуму говорить те, що «Укріндустрія» ввійшов до ТОП Ліги найкращих підприємств в Україні за 2015 р.

Крім того, консорціум «Укргідроенергобуд», до складу якого також входять машинобудівні підприємства, створений з метою підвищення надійності, ефективності та безпеки експлуатації об'єктів гідроенергетики за рахунок проведення реконструкції та технічного переоснащення обладнання діючих гідроелектростанцій. Консорціум співпрацює з Сирійською Арабською Республікою та з Республікою Узбекистан.

Українські машинобудівні компанії були представлені також на міжнародній арені у складі консорціуму «Морський старт». Учасниками організації зокрема є українські КБ «Південне» і ДП «ВО Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова». Проявляється ще одна перевага консорціуму – можливість підприємств співпрацювати з іншими суб'єктами господарювання на регіональному, державному та міжнародному рівнях.

20 березня 2015 р. підписана угода між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт

2020». Програма спрямована на спільне фінансування досліджень та інновацій в ЄС. Для українських підприємств – це нагода тимчасово співпрацювати з іноземними компаніями, оскільки проекти є партнерськими, тобто виконуються міжнародним консорціумом партнерів [5]. Консорціум повинен налічувати як мінімум 3 організації з трьох різних країн ЄС або асоційованих країн – особливої групи «третіх» країн, учасники якої роблять фінансовий внесок до бюджету Програми. У консорціумі партнери виконують різні функції (ролі), до яких належать:

- координатор проекту (контактує з Європейською Комісією з усіх питань, пов'язаних із підготовкою заявки й виконанням проекту, відповідає за розподіл фінансування між партнерами й за складання звітів, погоджує інші документи та організаційні питання з Єврокомісією). Координатор проекту може бути як із числа країн-членів Європейського Союзу, так і з України (але у зв'язку з малим досвідом участі українських підприємств та науковців у європейських проектах це ускладнено);

- керівник Робочого пакета (Work Package Leader) відповідає за виконання певної частини або деякого завдання проекту. Він контролює виконання цих робіт і доповідає консорціуму про отримані результати;

- партнер (несе відповідальність тільки за доручену йому роботу). Партнер доповідає керівникові Робочого пакета або координаторові проекту про ступінь виконання робіт, включаючи фінансову й наукову сторони. Участь партнера в реалізації проекту може обмежуватися до матеріальної (наприклад, надання конференційного приміщення, обладнання) або кадрової допомоги (наприклад, участь у реалізації проекту працівників чи волонтерів іншої організації), але зазвичай партнерство несе із собою навантаження щодо активної участі в підготовці, розробленні проекту та його подальшій реалізації.

Слід зазначити, що вже впродовж 2014 р. 24 проекти за участю українських установ виграли і почали отримувати фінансування. Україна увійшла до 10 найактивніших учасників серед третіх країн.

Якщо розглядати на макроекономічному рівні, розвиток консорціумів в Україні надасть можливість вирішити ряд проблем, оскільки завдяки цьому досягається:

- підвищення економічної стабільності учасників групи у зв'язку зі створенням можливостей для надання допомоги збитковим підприємствам, які є незамінними в технологічному ланцюгу виготовлення кінцевої продукції;

- взаємодія промислового, фінансового та інтелектуального капіталів;

- можливість реалізувати науково-технічні розробки за рахунок високої концентрації капіталу;

- збільшення інвестицій у науково-технічний розвиток;

- можливість формування зовнішньоекономічних коопераційних зв'язків на основі створення міжнародних консорціумів;

- концентрація грошових, матеріальних, науково-технічних, трудових, інформаційних ресурсів, необхідних для досягнення економічного зростання.

Однією з вагомих переваг консорціумного об'єднання для підприємств є більша ймовірність отримання кредитів. Машинобудівна галузь характеризується значними витратами на придбання матеріалів. Однак сьогодні джерел таких ресурсів, за великим рахунком, тільки два: власний капітал підприємства та запозичені ним кошти (у замовника та/або банків) [6]. Проте велика вартість та особливості технологічного процесу вимагають наявності потужного замовника та/або об'єднання банків. Тимчасом, одна банківська установа в Україні сьогодні не в змозі надавати на тривалий термін великі суми позик, задовольняючи потенційний попит машинобудівних підприємств на кредитні ресурси. Зважаючи на вказані обставини як один зі шляхів вирішення проблеми забезпечення коштами машинобудівних підприємств за рахунок банківських ресурсів

може розглядатися створення банківського об'єднання, а саме, консорціуму. Операції, що сприяють утворенню банківських консорціумів, можуть бути різноманітними – від виконання одиначної угоди до практично постійної співпраці його учасників для виконання поточних завдань. Але найчастіше банківські консорціуми з'являються саме для кредитування у тих випадках, коли обсяги окремої позики є завеликими для одного банку, а кредитні ризики потребують участі кількох учасників.

За консорціумного кредитування зазвичай вирішуються питання надання великих за обсягом позик з високим ступенем ризику й термінами. За таких умов саме консорціумне кредитування використовується для забезпечення інвестиційних проєктів, зважаючи на їх терміни й обсяги. Відповідно потреба консорціумного кредитування машинобудівних підприємств впливає з існування необхідності значних за обсягом та довготривалих позик під витрати виробництва.

Також у світовій практиці широко використовуються банківські гарантії, які надає замовник заводу як надійне підтвердження своєчасної та повної оплати замовлення. За таких умов будівництво складних машин можна виконувати і «під ключ», а на час існування незавершеного виробництва оформляти в банку позику, запорукою повернення якої буде гарантія потужного банку, надана замовнику або безпосередньо заводу як підтвердження своєчасної та повної сплати останньому всієї суми вартості будівництва конструкції.

Висновки. Консорціум є перспективною формою об'єднань машинобудівних підприємств. Об'єднання капіталів у структурі консорціуму може призвести до значного зниження не лише операційних витрат, але й до інших ефектів синергії. Сформована в результаті злиття, поглинання чи об'єднання нова структура може значно підвищити кваліфікацію персоналу, рівень фінансового менеджменту та надійний фінансовий контроль.

В Україні ця форма об'єднань ще не набула широкого розповсюдження. Це значною мірою пов'язано з недостатньою розробленістю законодавчого регулювання діяльності консорціумів. Отже доцільним є прийняття відповідного закону. До того ж варто звернути увагу на важкість отримання інформації про діяльність наявних консорціумів із загальнодоступних джерел. Це питання також потребує врегулювання з боку держави.

Conclusions. The consortium is a promising form of associations for engineering companies. Capital consolidation in the structure of the consortium can lead to a significant reduction not only of operating costs but also to other synergy effects. Formed by the incorporation, merger or association, a new structure can significantly improve qualifications of staff, level of financial management and reliable financial control.

In Ukraine this form of association has not been widespread yet. This is simple due to the insufficiency of consortium legislative regulation, so it has a reason to adopt the law. Also, we have to pay attention to the difficulty of getting information about the activities of consortiums from public sources. This issue also needs state regulation.

Використана література

1. Господарський кодекс України від 01.08.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Юхновська, Ю.О. Функціонування та розвиток корпоративних структур у галузі машинобудування [Текст] / Л.С. Головкова, Ю.О. Юхновська // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 6. – С. 61 – 66.
4. Офіційний сайт консорціуму «Укріндустрія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrindustry.com.ua>.
5. Програма Європейського Союзу «Горизонт 2020». Рекомендації для нових учасників програми

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/Rekomend_Horizont_2020.pdf.

6. Крамаренко, О.М. Банківський консорціум у морському транспортному комплексі – проблеми функціонування та шляхи їхнього вирішення [Текст] / О.М. Крамаренко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 148 – 156.

References

1. Gospodars'kyj kodeks Ukrainy' 01.08.2016. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. [in Ukrainian].
2. Derzhavna sluzhba staty'sty'ky' Ukrainy'. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
3. Golovkova L.S., Yuxnovs'ka Yu.O. Funkcionuvannya ta rozvy'tok korporaty'vny'x struktur u galuzi mashy'nobuduvannya. Derzhava ta regiony'. Seriya: Ekonomika ta pidpry'yemny'ctvo, 2009, no. 6, pp. 61 – 66. [in Ukrainian].
4. Oficijny'j sajт konsorciumu "Ukrindustriya". Available at: <http://ukrindustry.com.ua>. [in Ukrainian].
5. Programa Yevropejs'kogo Soyuzu "Gory'zont 2020". Rekomendaciyi dlya novy'x uchasny'kiv programy'. Available at: http://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/Rekomend_Horizont_2020.pdf. [in Ukrainian].
6. Kramarenko O.M. Bankivs'ky'j konsorcium u mors'komu transportnomu kompleksi – problemy' funkcionuvannya ta shlyaxy' yixn'ogo vy'rishennya, Visnyk Donecz'kogo nacional'nogo univerty'tetu ekonomiky' i torgivli im. My'xajla Tugan-Baranovs'kogo. Ser. Ekonomichni nauky', 2013, no. 4, pp. 148 – 156.

Отримано 24.10.2016

УДК 339.97

Надія ЦАРИК

ПРИРОДА МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН ТА ЇЇ КІЛЬКІСНІ ПРОЯВИ

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київ, Україна

Резюме. Розглянуто й переосмислено підходи до трактування конкурентоспроможності країни. На підставі теорії конкурентоспроможності кластерів М. Портера обґрунтовано існування зв'язку між конкурентоспроможністю найпотужніших галузей національної економічної системи та національної конкурентоспроможності країни. Обґрунтовано необхідність органів, що відповідають за зовнішньоекономічну діяльність країн з різними типами економічних систем у вивченні міжнародної конкурентоспроможності та дослідженні конкурентних переваг. Досліджено розходження в розумінні природи конкурентоспроможності у монетаристів, структуралістів та сеплайсайдерів. Відзначено, що конкурентоспроможність є похідним поняттям від конкуренції, яка не може повноцінно аналізуватися без вивчення властивостей прибутку. Проаналізовано та вдосконалено індекси оцінювання міжнародної конкурентоспроможності країн та групи факторів світової конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, міжнародна конкурентоспроможність країн, національна конкурентоспроможність, конкурентні переваги, індекс конкурентоспроможності.

Nadiya TSARYK

THE NATURE OF INTERNATIONAL COMPETITIVENESS AND ITS QUANTITATIVE MANIFESTATIONS

*National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute",
Kyiv, Ukraine*

Summary. In the article, the approaches to the treatment of the country's competitiveness are reviewed and reconsidered. Based on M. Porter's theory of clusters competitiveness, a link between the competitiveness of